* فرح وسیم

پنجابی دا قادر الکلام شاعر مولوی محمد حسین احمد آبادی

Abstract:

This monographical research is about moulvi Muhammad Husain Ahmadabadi and his writings in punjabi literature. Muhammad Husain Ahmadabadi has left a deep impression on the people of his time through his asceticism and piety. He received religious education in Arabic and Persian languages and completed his studies in Islamic jurisprudence. He wrote and translated many books from Arabic and Persian in Punjabi like Dewan -e-Hafiz, Gulzaar e Adam, Ahwalul Akhrat and Mojizat Muhammadi. He has placed religious scholar ,poet and writer in punjabi literature.

Keywords: *Moulvi Muhammad Husain Ahmadabadi, Religious knowledge, Teaching, Dewan e Hafiz, Mojizat Muhammadi*

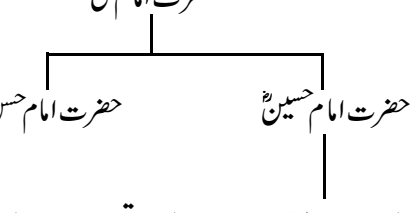
مولوی محمد حسین احمد آبادی پنجابی ادب دی پھلواڑی وچ اکھراں دے سدا مہکویں پھل کھڑان والے لکھاری ہوگزرے نیں۔ جیہناں دہاکیاں دے حساب نال پنجابی ادب تخلیق کیتا۔ ایس وچ اسلامی مہاندرے دا ادب سب توں اہم اے علمی، ادبی تے دینی خدمتاں تے اپنے زہد وتقوی پاروں مولوی محمد حسین احمد آبادی نے اپنے دور دے لوکاں تے گہرے نقش چھڈے نیں۔

فخر درویشاں مولوی محمد حسین احمد آبادی اک باکمال تے بے مثال انسان سن جیہناں اپنی بہوں پکھی شخصیت دے فیض نال اک زمانے نوں فائدہ پہنچایا اوہ جتھے اک عالم فاضل بزرگ سن اوتھے اُچ پدھر دے شاعر وی سن۔

مولوی محمد حسین 1858ء وچ احمد آباد، پنڈ دادنخان ضلع جہلم وچ پیدا ہوئے آپ دے والد مولانا قادر بخش اپنے زمانے دے اک منے پر منے حکیم تے ادیب سن۔ اوہناں دی والدہ شب زندہ دار خاتون سن اوہناں دی برکت والی گود دا مولوی محمد حسین صاحب دی شخصیت بناون وچ بہت ہتھ سی آپ

دا شروع توں رجحان دین ول سی آپنے نکی عمر وچ ای قرآن پاک حفظ کیتا۔ عربی تے فارسی زباناں وچ دینی تعلیم حاصل کیتی۔ مسائل فقہ تے عبور حاصل کیتا ایس دے نال نال تاریخ اسلام دی تعلیم وی مکمل کیتی۔ اُونہاں اشاعت دین واسطے کئی اوکڑاں جھیلیاں۔ مولوی محمد حسین دا گھرانہ جدی پشتی ولیاں دا گھرانہ اے۔ ایس خاندان وچ ہر سو یا دوسو سال بعد اک ولی پیدا ہوندا چلا آرہیا۔ اُونہاں دے والد مولانا قادر بخش اپنے زمانے دے وڈے عالم سن۔ اوہناں دے والد نے اورنگزیب عالمگیر دے زمانے وچ فقہ دے مسائل تے لکھی جان والیاں کتاباں وچوں مشہور کتاب ''مٹھی روٹی'' لکھی۔ جٹھری اوس زمانے وچ دینی مدرسیاں وچ نصاب دے طور تے پڑھائی جاندی سی۔ آپ دے دادا مولوی فتح محمد ولی کامل سن۔ (1)

مولوی محمد حسین خاندان وچوں نا صرف مرداں وچ اللہ دی محبت تے اخلاص کٹ کٹ کے بھریا ہویا سی بلکہ ایس خاندان دیاں عورتاں وی زہد وتقوی وچ بے مثال سن۔ سیدہ کنیز فاطمہ بنت سید فتح محمد اپنے ویلے دیاں ولیہ سن کرامات دا ظہور ہون توں بعد وی اپنے حال وچ رہندیاں سن ایس طراں سیدہ راج بی بی بنت حکیم سید قادر بخش وی اپنے خاندان دیاں دو جیاں بزرگ عورتاں طراں انتہائی عبادت گذارتے صوم وصلوۃ دیاں پابند سن۔ مولوی محمد حسین احمد آبادی دی دھی سکینہ بی بی نوں اپنے بزرگاں توں ولایت توں بہت حصہ ملیا سی۔ پوری زندگی آخرت دی فکر وچ لنگھائی۔ (2) آپ دا شجرہ نسب حضرت امام حسینؓ نال جاملدا اے۔ آپ دا شجرہ نسب کچھ انج اے:

امام زین العابدین ← امام باقر ← سید امام جعفر ← سید اسماعیل ← سید عبداللہ ← سید ابا بکر ← سید نورالدین ← سید تقی الدین ← سید نجم الدین ← سید احمد صادق ثانی ← سید ابوبکر ابراہیم ← سید فریدالدین عطار ← سید اللہ بندہ ← سید خدا بخش ← سید فتح محمد ← سید قادر بخش ← مولوی محمد حسین احمد آبادی (3)

مولوی محمد حسین احمد آبادی نے اپنی عملی زندگی دا آغاز قرآن پاک لکھن توں کیتا۔ آپ ہر ویلے قلم دوات اپنے نال رکھدے تھوڑا جیہا ویلا ملدا تے قرآن پاک لکھن لگ پیندے۔ قرآن پاک دا اک نسخہ جیہڑا کے 1898ء دے لگ بھگ لکھیا گیا سی اونہاں دے نواسے سید عبداللطیف شاہ مرحوم دے بیٹے سید عثمان شاہ ہوراں کول حالی تیکر محفوظ اے۔

آپ نے حصول رزق واسطے حکمت دا پیشہ اپنایا اللہ رب العزت نے آپ دے ہتھ وچ بڑی شفا رکھی سی با نجھ پن دے علاج لئی اوہناں دی شہرت دور دور تیکر پھیل گئی سی۔ اوہناں نے کوئی تن کو درجن چھوٹیاں وڈیاں کتاباں لکھیاں تے اوہناں نوں ''ملک الشعراء'' دا خطاب ملیا۔(4) مولوی محمد حسین دا وڈا کارنامہ دیوان حافظ دا ترجمہ اے جیہڑا ''مذاق العاشقین'' دے ناں توں 1889 وچ چھپیا۔ ایس توں بعد حافظ انتخاب تن مترجماں دا اکٹھا کر کے چھاپیا گیا۔ ایس مجموعے وچ مہناج العارفین (عبداللہ عبد) مذاق العاشقین (مولوی فضل حسن) تے سراج العاشقین (مولوی پارس علی) دے ترجمے شامل نیں ایس کتاب دے دو ایڈیشن ملدے نیں پہلا 1914ء وچ تے دو جا 1922ء وچ ایس مجموعے وچ مولوی فضل حسین احمد آبادی اصل وچ مولوی احمد حسین احمد آبادی ای نیں کیوں جے ماپیاں اوہناں دے ناں فضل حسین تے نظر حسین رکھے سن۔(5) آپ نے اپنا نام احمد حسین رکھیا کیوں جے اُوس زمانے وچ احمد ناں دے بہت سارے شاعر سن تے آپ نے اپنے ناں نال اپنے علاقے دی نسبت ناں احمد آبادی لا لیا۔ آپ دے کلام دی شہرت دا اندازہ ایس توں لایا جا سکدا اے کہ اوہناں دے ملن والیاں وچوں تے کجھ ضرورت منداں نے اوہناں دیاں کتاباں دے نسخے چوری کر کے اپنے ناں توں چھپوا دتے۔(6)

مولوی محمد حسین دی شادی اک صابر و شاکر خاتون خدیجہ بیگم نال ہوئی اوہناں وچوں اک پتر سید عبدالقادر تے پنج دھیاں سیدہ سکینہ، سیدہ آمنہ، سیدہ رقیہ، سیدہ صابرہ تے سیدہ ہاجرہ پیدا ہوئیاں۔ اللہ تعالیٰ نے مولوی صاحب نوں اُوپر بیٹھ پنج دھیاں دتیاں تے مولوی صاحب نوں نرینہ اولاد دی شدید خواہش ہوئی۔ ایس موقع تے اوہناں نے ''مناجات قلب دعا المعروف وڈیاں مہراں والیاں سائیاں'' لکھی جیہڑی اک پنجابی نظم اے جیہنوں بے پناہ شہرت ملی۔ ونگی لئی شعر ویکھو:

کدی تاں پوری پا اساڈی روندیاں عمر دھائی
کر قبول جناب اپنی تھیں اس روندے دی زاری

اک جگہ ہور لکھدے نیں:

صدقہ پیر شاہ عیسے صاحب صدقہ اجمل سائیں
یا رب سائیاں میں عاجز دیاں کریں قبول دعائیں

ایس نظم دے اکثر مصرعے ریڈیو۔ ٹی وی تے دوجے شاعراں دے ناں توں نشر ہوندے رہندے نیں۔ اللہ نے بڑیاں منتاں مراداں بعد اوہناں نوں پتر دتا جیہدا ناں سید عبدالقادر رکھیا گیا۔ دیوان حافظ بعنوان مذاق العاشقین صفحہ نمبر 144 اشاعت سوم وچ انج لکھدے نیں:

روز وچھوڑے والے لنگھ گئے گیاں دین جدائیاں
نیک ستارہ چڑھیاں فالوں ہوئیاں سب بھلیا ئیاں

نور کھنڈ اون وچ زمانے دل وچ خو شیاں آئیاں
اللہ روشن ڈینہ وکھایا جگ ہویاں روشنائیاں

اپنے لاڈلے پتر دے ناں دعائیہ نظم انج لکھدے نیں:

عبدالقادر اللہ تیری لمی کرے حیاتی
وچ راہ شریعت تیرا پاوے قدم ثباتی

سید عبد القادر دی شادی ملتان دے نواب احمد خان خاکوانی دی صاحبزادی سکینہ بی بی نال ہوئی سی۔ (7)

مولوی محمد حسین نے کجھ عرصہ راولپنڈی پرنٹنگ پریس وچ نوکری کیتی او تھے ایکسیڈنٹ دی وجہ توں اوہناں دی بانہہ ٹٹ گئی تے اوہ اک مہینہ گھر نہ جا سکے اوہناں خط وچ ایہہ شعر گھلیا

وچ وطن گزراں نہ ہووے آکھ سجن کیہ کریئے
بنھ لنگوٹا کر ہوشیاری چت پردیساں دھریئے
جیہڑی سر آوے سرتے نبھایئے مرن توں مول نہ ڈریئے

1906ء وچ جدوں ہندوستان دے مسلماناں نے ہندی نوں سرکاری زبان بنان دے خلاف تحریک شروع کیتی تے اوہناں نے انگریز دی ملازمت توں استعفیٰ دے دتا۔ (8)

مولوی محمد حسین کول دور دراز دے علاقیاں وچوں لوکائی پندھ کر کے علاج لئی تے شاعری دی اصلاح لئی آندے سن۔ مولوی صاحب نے طبی خدمت دے نال نال دینی تعلیم واسلسلہ وی جاری رکھیا ہویا سی۔ ایسے طراں کجھ ویلا شعروشاعری دی اصلاح لئی مخصوص کیتا ہویا سی۔ آپ دے قابل ذکر شاگرداں وچ مولوی دلپذیر، بی بی مخفی، مولوی عبدالمجید، منشی خادم حسین، سید پیر شاہ ناظم، فضل الٰہی فضل بھیروی نے شہرت حاصل کیتی۔ (9)

مولوی محمد حسین دی شخصیت اپنے مزاج دی سادگی، خوش اخلاقی، ملنساری تے ایثار ومحبت پاروں مرجع خلائق سی۔ قد چھ فٹ توں اُچا، رنگ چٹا سفید، ککیاں اکھیاں سن، لباس بہت سادہ تے پروقار ہوندا سی، اوہ سفید دھوتی کرتا تے ململ دی سرگودھا سٹائل دی پگڑی بنھدے سن۔ (10)

مولوی محمد حسین نے اک بھرپور تے قابل فخر حیاتی گذاری اوہناں مسافراں دی طرح زندگی لنگھائی۔ ساری عمر ذاتی مکان بنان داخیال تیکر نہ آیا۔ اوہناں نوں مسائل فقہ تے شرح تے مکمل عبور حاصل سی۔ بہت عرصہ تیکر اوہناں دیاں کتاباں مدرسیاں وچ پڑھائیاں جاندیاں رہیاں۔ اخیری عمر وچ اوہناں نوں ذیابیطس تے فیر تپ دق نے پھڑ لیا۔ 1920ء دی ایک شام اوہ آفتاب قناعت اپنی تمام تر روشنیاں سمیٹدا ہویا بھیرہ شریف وچ غروب ہو گیا۔ اوہناں اپنے پچھلیاں نوں وصیت کیتی جے میرے

بعد میری قبر بے نشان کر دینا، خورے لوکی اوہنوں پوجنا شروع کر دین۔ (11)

مولوی محمد حسین لوکاں دیاں نظراں وچ:

مولوی محمد حسین دی من موہنی شخصیت بارے اوہناں دے اک مریض شاعر نے اوہناں نوں انج خراج تحسین پیش کیتا:

مولوی محمد حسین احمد آبادی لئی

از خادم الفقرا فضل الٰہی فضل، قوم اعوان ساکن بھیرہ

حضرت نکتہ داں شرع دے محمد حسین مصلے — وچ پنجاب جیہناں مشہوری مُکھ پر نور تجلے
ملک الشعرا لقب اوہناں دے مشہور جہاناں — تصنیفاں وا انت نہ کوئی ہو یا فضل ربا نا
اج کل اوہناں بھیرے اندر ڈیرے آن لگائے — بے اولاد ہووے جو کوئی آن مُراداں پائے
شعر بناون والا دیوے سچی ایہہ گواہی — میں بھی خود آزمایا نسخہ کیتا فضل الٰہی (12)

اوہناں دے اک سمکالی شاعر مولوی محمد امین کجھ انج آکھدے نیں:

مولوی محمد حسین مصلی یار میرا دل جانی — شعر بناوے سحر چلاوے کھولے راز حیاتی
بن تلواراں لوکاں تائیں کردا قتل ربانی — کیوں نہ زہرہ شعر اُسدے تھیں رقص کرے آسمانی
رنگا رنگ تصنیفاں اُسدیاں ہویاں جگ عیانی — وانگ بدر دے روشن ملکیں ہر ہر تھانوں مکانی (13)

مولوی محمد حسین دے چنگے عملاں تے نیک نیتی دا فیض اللہ نے اوہناں دی آل اولاد دی صورت وچ دتا۔ سارے نیک پرہیزگار سن تے اعلیٰ عہدیاں تے فائز سن۔ اوہناں دے پوتے بھٹو دے وکیل رہے۔ ناصرف مرداں نے ناں کمایا سگوں عورتاں وی طب دے شعبے وچ ناں کما رہیاں نیں۔ (14)

مولوی محمد حسین احمد آبادی دیاں لکھتاں:

دیوان حافظ منظوم پنجابی ترجمہ:

مولوی محمد حسین احمد آبادی نے حافظ شیرازی دے دیوان دا ترجمہ ''مذاق العاشقین'' دے عنوان نال کیتا جیہڑا پہلی وار 1307ھ بمطابق 1889ء وچ چھپیا جدکہ دوجی واری 1922ء تے تیجی واری 2006ء بمطابق 1427ھ وچ مولوی محمد حسین 231 صفحیاں دی ایس کتاب نوں ڈاکٹر سیدہ شہناز نسیم ہوراں ترتیب دتا اے۔ کتاب دے مڈھ وچ ''جی آیاں نوں'' دے سرنانویں بیٹھ ڈاکٹر شہباز ملک دی پنج صفحیاں دی لکھت اے۔ صفحہ نمبر 27 توں صفحہ 32 تیکر دیباچہ شرح خلاصہ دیوان حافظ حصہ اول دے عنوان نال شعراں وچ دیوان حافظ تے جھات پائی گئی اے جدوں کہ کتاب دے صفحہ 33 توں حافظ

دی پہلی غزل دے ترجمے دا مڈھ بجھا اے۔ جیہڑا کتاب دے صفحہ 177 تیکر اے۔ انج ایس حصے وچ کل 66 غزلاں دا منظوم پنجابی ترجمہ کیتا گیا اے ایس توں بعد صفحہ 219 تیکر مختلف شاعراں دے پنجابی تے فارسی کلام دے نمونے دتے گئے نیں۔ کتاب دے اخیر وچ صفحہ 220 توں لے کے 231 تیکر دیوان حافظ دیاں بعض اصطلاحات دا آسان ترجمہ تے ''مراد کیہ اے'' شامل کر دتا گیا اے۔

ترجمے دی ونگی:

واعظان کان جلوہ بر محراب و منبرے کنند
چون بخانہ می روند آن کار دیگری کنند

ترجمہ:

واعظ ایہہ جو منبر چڑھ کے لوکاں متیں دیندے
گھر جاون تے اوہنا گلاں دا آپے الٹ کریندے

.....

گویا باور نمے دارند روز داورے
کاین ہمہ مکر و دغل درکار داور می کنند

ترجمہ:

گویا نہیں یقین اوہناں نوں روز قیامت والا
ایہہ جو شرعی کماں اندر کر دے ٹھگی چالاں (15)

گلزار آدم (منظوم پنجابی)

مولوی محمد حسین احمد آبادی دی منظوم پنجابی کتاب '' گلزار آدم'' مسعود کھدر پوش ٹرسٹ لاہور نے 1430ھ بمطابق 2009ء وچ ایہدی چوتھی اشاعت کیتی ایس کتاب دی اشاعت وچ پنجاب سرکار، محکمہ اطلاعات وثقافت تے امور نوجواناں لاہور دا مالی مل ورتن شامل سی۔

253 صفحیاں دی ایس کتاب وچ کل ست باب نیں۔ کلاسیکل شاعری دی روایت وانگ کتاب دا آغاز مناجات، حمد، نعت تے منقبت توں ہوندا اے ایس کتاب وچ حضرت آدمؑ توں لے کے حضرت ابراہیمؑ تک دے سچے قرآنی حالات و واقعات نظم کیتے گئے نیں۔ ایس کتاب وچ معلومات دے اوہ خزانے نیں جیہڑے کسی ہور کتاب وچ نہیں لبھدے۔ ونگی لئی شعر ویکھو:

حالات نمرود مردود و ہزیمت او از پشہ
بابل تھیں نمرود نکالیا ابراہیم نبی نوں
قسم کرے جو ڈھونڈھاں جا کے رب اسماناں والا

پچھے آن تکبر ودھیا کافر اُس شقی نوں
پھڑ کے قتل کراں اُس تائیں کہندا اوہ موکالا(16)

احوال الآخرت (وعظ نصیحت)

مولوی محمد حسین دی ایس کتاب نوں محمدی پریس لاہور نے 1894ء وچ چھاپے چاڑھیا۔ کتاب دا مڈھ سورۃ الحدید پارہ نمبر 28 دیاں کجھ آیتاں توں ہوندا اے فیر اہناں آیتاں دا ای منظوم ترجمہ و تفسیر بیان کیتی گئی اے۔ ایسے صفحے دے اخیر تے حضرت ابو ہریرہؓ توں روایت حدیث جس وچ پیغمبر دیاں چھ فضیلتاں بیان کیتیاں گیاں نیں دا ترجمہ تے تشریح دتی گئی اے۔

احوال الآخرت وچ ایس طرح تھاں تھاں تے کِتے آیتاں تے کِتے حدیثاں لکھ کے منظوم ترجمے وتفسیر بیان کیتی گئی اے۔ کتاب دے اخیر وچ کتاب لکھن دی وجہ کُجھ انج بیان کر دے نیں:

روز جمعہ تے فجری ویلاں پھگن ماہ بہاری — شاعر بہتوں قلم رکھی پا فراغت ساری
تن مہنیاں اندر ساری ایہہ کتاب بنائی — ایہہ کارن تساں نصیحت بہاری عبرت پکڑو بہائی
سجے ہتھ ملے دن آخر عملاں والا نامہ — ایہہ نامہ کرے شفاعت میری ہویاں تم کلاماں (17)

ڈاکٹر شہباز ملک ہوراں دے کہن موجب ایہہ کتاب انڈیا آفس لائبریری لندن تے پنجاب پبلک لائبریری لاہور وچ موجود اے۔ (18)

گلزار حسین (ترجمہ اردو پنجابی)

مولوی محمد حسین ہوراں دی ایہہ کتاب مولانا عبدالعزیز دی مشہور کتاب ''سر الشہادتین'' دا پنجابی وا اردو ترجمہ جیہڑی گلزار حسین دے ناں توں محمدی پریس لاہور توں چھاپے چڑھی جس وچ برصغیر پاک و ہند وچ واقعہ کربلا نامہ بارے قصے کہانیاں نوں غلط ثابت کر کے سچائی نوں ساہم نے لیاندا گیا اے۔ کتاب دے سرورق تے ایہہ خوبصورت شعر درج اے:

حسب الحکم فقیر اللہ دی بنیاں ایہہ رسالہ — اللہ کری ایمان سلامت عمر ملی صدسالہ (19)

وجہ تصنیف کجھ انج بیان کر دے نیں کہ:

عرب وعجم وچہ عالم فاضل گذری سے ابرارن — تصنیفاں تعریفاں لائق کر کر گئے ہزاراں
سے اسرار معانی ڈھونڈی عقلوں پہونچی بالا — ایپراج تک کسی نہ لایا سر شہادت والا (20)

معجزات محمدی المشہور بہ تحفہ حسین

مولوی محمد حسین دی ایہہ کتاب مصطفائے لاہور توں 1328ء بمطابق 1910ء نوں چھاپے چڑھی ایہہ کتاب 32 صفحیاں دی اے ایس دے سرورق تے اک سطر انج لکھی ہوئی اے۔

بفرمائیش میاں چراغ الدین وسراج الدین تاجر کتب لاہور کشمیری بازار

ایس کتاب وچ رب دی حمد بیان کرن توں بعد حضور نبی کریم دے چھتی(36) معجزے بیان کیتے گئے نیں تے اخیر وچ لکھدے نیں۔

تاریخ تصنیف کتاب

باراں سی تے بانوی ہجری معجز کچہہ ہکونیں اوہ اوراق پراگندہ جز دا نانوچہ پئی سن
باراں سی اٹھانوے اندر لکھو طرز کتابی حاصل ہووے اللہ کو لوں کچہہ متاع ثوابی
چہنوین سنہ وچ ہوچکی سی اسدی کل تیاری احمد آباد شہر وچ لکہیا نال خدا دی یاری(21)

سیف السنۃ رد روافض

ایس کتاب نوں مولوی محمد حسین ہوراں نے 1302ھ بمطابق 1884ء احمد آباد وچ لکھیا پر ایہہ کتاب 1916ء وچ اسلامیہ سٹیم لاہور توں چھاپے چڑھی کتاب دا مڈھ کلاسیکل روایت موجب حمد باری تعالیٰ نال کردے نیں۔ ونگی ویکھو:

لائق حمد ثنائیں خلقت پالن والا سائیں
جس ایمان عنائیت کیتا مٹھ مٹھی دے تائیں(22)

کتاب دے اخیر تے انج لکھدے نیں:

ختم کتاب وغدر مصنف دوبارہ اختصار

لکھ لکھ حمد ثنا تعریفاں لائق شان خدائی جس کر کے مہر عنائیت میری ختم کتاب کرائی
بارہویں ماہ جمادی الثانی موسم چیتر والا فجری وقت سوار دہاڑی ہویا ختم رسالہ
طول کرن دی نیت آہی لکھاں کر تفصیلاں قرآن حدیثوں کل فضائل شان اصحاب جمیلاں(23)

نماز کامل (ترجمہ)

مولوی محمد حسین دا ایہہ نماز دا پنجابی وچ منظوم ترجمے دا کتابچہ اے 27 رمضان 1341ھ نوں چھاپے چڑھیا۔ کتابچے دے مڈھ وچ حمد نعت تے فیر ایس دے لکھن دا سبب انج بیان کردے نیں:

اپر حمدوں نعتوں پچھے عرض حسین گذارے ہوئے عمل قبول نہ باجھ خلوص پیارے
مٹی باجھوں جیونکر دانہ اگداناہیں سل تے جدتک عجز نیاز نہ ہووے اثر نہ تھیندا دل تے
جدتک سمجھے ناہیں بندہ کی میں سنہ تھیں کہندا تدتوڑی دل وسدا بالکل غفلت اندر رہندا(24)

ایس توں بعد نماز، ایمان دیاں صفتاں، اسلام دے ارکان تے کلمیاں دا بڑے سوہ نے ڈھنگ نال منظوم ترجمہ کیتا گیا اے۔

مناجات طلب اولاد المعروف وڈیاں مہراں والیاں سائیاں (دعائیہ کلمات)

مولوی محمد حسین دی ایس لکھت نے بہت شہرت پائی ایہ 11 صفحیاں تے مشتمل کتابچہ اے جس

وچ اللہ اگے گڑگڑا کے اولاد دی طلبی واس تے دعاواں منگیاں گئیاں نیں۔ مڈھ وچ لکھدے نیں:

وڈیاں مہراں والیا سائیاں رب غریب نوازا
اپ نے فضل کرم تھیں کھولیں رحمت دا دروازہ
رحمت دا دریا الٰہی ہر دم وگدا تیرا
جے ہک قطرہ بخشیں مینوں کم ہو جاوے میرا(25)

اخیر تے لکھدے نیں:

کدی تاں پوری پااساڈی روندیاں عمر دھائی
کر قبول جناب اپنی تھیں اس روندے دی زاری
صدقہ پیر شاہ عیسے صاحب صدقہ اجمل سائیں
یارب سائیاں میں عاجز دیاں کریں قبول دعائیں (26)

ایس نظم دی شہرت دا اندازہ ایتھوں لایا جاسکدا اے کہ ریڈیو تے ٹی وی تے اکثر ایہناں دے شعر دوجے شاعراں دے ناں نال نشر ہوندے نیں۔

ایس توں اڈ مولوی محمد حسین دیاں گمشدہ کتاباں بارے گلزار آدم وچ بابا جی دے نواسے سید عبدالطیف شاہ مرحوم دے پتر سید عثمان شاہ ہوراں نے صفحہ نمبر 223 تے لکھیا اے کہ:

سیدنا مولوی محمد حسین احمد آبادی دیاں درج ذیل کتاباں دا کوئی قدیم نسخہ جے کسے کول محفوظ ہوے تے فراہم کر کے شکریے دا موقع دیو۔ مناسب ہدیہ پیش کیتا جائے گا۔

۱۔	شرح ترمذی	۲۔	شرح شمائل	۳۔	شرح فضائل
۴۔	شرح قصیدہ غوثیہ	۵۔	معجزات محمدی	۶۔	شرح قصیدہ مفریہ
۷۔	تفسیر سورۃ فاتحہ	۸۔	تفسیر سورۃ یسٰین	۹۔	کسب نامہ حجاماں
۱۰۔	جہاں نما (اردو)	۱۱۔	قرابادین (پنجابی)	۱۲۔	اسرار الحاذقین
۱۳۔	علاج الاطفال	۱۴۔	شرح درود تاج	۱۵۔	حال امام ربانی
۱۶۔	حال امام کبریا	۱۷۔	خواب نامہ	۱۸۔	قصہ نونہالاں
۱۹۔	رسالہ جنین	۲۰۔	فیض عام	۲۱۔	تذکیر الناس (عربی)
۲۲۔	گلزار اسمعیل	۲۳۔	نماز کامل (27)		

مولانا محمد حسین دیاں کوئی ڈھائی تن درجن کتاباں نیں جیہناں وچوں کجھ ملیاں نیں تے کجھ ایشیاء دی سب توں وڈی پرائیویٹ لائبریری جھنڈیر وچ موجود نیں۔ لائبریری والے کیوں جے اوہناں کتاباں دی فوٹو کاپی دی اجازت نہیں دیندے ایسی لئی کیمرے دی اکھ نال اوہناں نوں محفوظ کر لیا گیا

اے۔ (28)

مولوی محمد حسین احمد آبادی دی شاعری دا جائزہ

مولوی محمد حسین حکمت دے نال شاعری وی کر دے تے دو جیاں دی اصلاح وی۔ اوہ اک عالم باعمل، دین شریعت دے جانو تے پابند سن۔ ایس چیز نے اوہناں نوں بھرواں اعتماد تے قادر الکلامی عطا کر دی اوہناں دی شاعری نکتہ آفرینی، خیال اڈاری، خلوص دی نِگھ، درد تے سوز پاروں سلاہن جوگ اے وڈیاں وڈیاں حقیقتاں سادہ تے تھوڑے لفظاں راہن الیکدے نیں۔ اوہناں دی شاعری وچ تشبیہاں تے استعارے تے حکمت تے دانائی دیاں گلاں دا بھرواں احساس ملا اے ایس دے نال نال اوہناں ہر شعری صنف وچ خیال تے جذبے دا من کھچواں اظہار کیتا اے تے کدھرے وی فن دے تقاضیاں توں مکھ نیں بھنوایا۔

مکدی گل ایہ وے کہ اوہناں دا کلام پنجابی ادب دا انملا سرمایہ اے تے ساہنوں اوہناں تے بڑا فخر تے مان اے۔

References:

* Assistant Prof. Emerson University, Multan

1- Molvi Muhammad Hussain- Diwan-e-Hafiz (Jahaniyan: Molvi Muhammad Hussain Memorial Foundation, 2006)21.

2- Gal Baat, Dr. Seyyeda Shehnaz Naseem W/o Seyyed Muhammad Usman Shah, Chariman Molvi Muhammad Hussain Ahmadabadi Memorial Foundation, Jahaniyan, Distt, Khanewal.

3- Khandani Shajra Nasb, Mamlooka Seyyed Muhammad Usman Shah.

4- Molvi Muhammad Hussain- Diwan-e-Hafiz, 21.

5- As Above,14.

6- As Above, 21.

7- Gal Baat, Dr. Seyyeda Shehnaz Naseem W/o Seyyed Muhammad Usman Shah.

8- Molvi Muhammad Hussain- Diwan-e-Hafiz, 22.

9- Mola Bakhsh Kushta- Punjbi Shaeran da Tazkra (Lahore: Aziz Publishers 1988)26.

10- Gal Baat, Dr. Seyyeda Shehnaz Naseem W/o Seyyed Muhammad Usman Shah.

11- Molvi Muhammad Hussain- Diwan-e-Hafiz, 26.

12- As Above,23.

13- As Above, 24.

14- Gal Baat, Dr. Seyyeda Shehnaz Naseem W/o Seyyed Muhammad Usman Shah.
15- Molvi Muhammad Hussain- Diwan-e-Hafiz, 115.
16- Molvi Muhammad Hussain- Gulzar-e-Adim (Lahore: Masood Khadar Posh Trust, 2009)164.
17- Molvi Muhammad Hussain- Ahwal al Aakhrat (Lahore: Muhammadi Press, 1894) 139.
18- Gal Baat, Dr. Seyyeda Shehnaz Naseem W/o Seyyed Muhammad Usman Shah.
19- Molvi Muhammad Hussain- Gulzar-e-Hussain (Lahore: Muhammadi Press, 1316ھ) سرورق.
20- As Above, 03
21- Molvi Muhammad Hussain- Mujzat-e-Muhammadi almaroof ba Tuhffa Hussain (Lahore: Mustfa Press)32.
22- Molvi Muhammad Hussain- Saif ul Nstah (Lahore: Islamia Sateem Press, 1966)02.
23- As Above, 96
24- Molvi Muhammad Hussain- Namaz Kamil (Lahore: Muhammadi Press, 1341ھ)03.
25- Molvi Muhammad Hussain- Manajat Talab Ulad (Jahaniyan: Molvi Muhammad Hussain Memorial Foundation, 2001)01.
26- As Above, 11
27- Molvi Muhammad Hussain- Diwan-e-Hafiz,223.
28- Gal Baat, Dr. Seyyeda Shehnaz Naseem W/o Seyyed Muhammad Usman Shah.